

**Liudmyla Kot, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**

*Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7142-8149>

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-633-1-8>

FORMATION OF A SOCIAL ENTREPRENEURSHIP ECOSYSTEM IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

ФОРМУВАННЯ ЕКОСИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Формування повноцінної екосистеми соціального підприємництва в Україні набуває стратегічного значення у зв'язку з новою фазою євроінтеграції – наданням статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 р. та формальним відкриттям переговорів про членство у червні 2024 р. [1]. У цих умовах соціальне підприємництво розглядається вже не лише як нішевий інструмент підтримки вразливих груп, а як структурний елемент соціальної економіки, покликаний посилювати стійкість національної економіки, скорочувати територіальні та соціальні розриви, забезпечувати інклюзивний характер післявоєнної відбудови. Екосистемний підхід дозволяє концептуалізувати соціальне підприємництво як результат взаємодії широкого кола акторів – держави, бізнесу, громадянського суспільства, донорів, освітніх і фінансових інституцій – у спільному інституційному просторі, що дедалі більше калібрується під норми та стандарти *acquis* ЄС [3; 4].

Емпіричні дослідження стану соціального підприємництва в Україні підтверджують, що екосистема перебуває на стадії становлення. Згідно з прикладним політико-економічним аналізом Раст (2018), ключовими акторами вітчизняної екосистеми є власне соціальні підприємства, інкубатори й акселератори, донори та інші фінансові інституції; натомість роль університетів, органів місцевого самоврядування, бізнес-асоціацій і медіа залишається фрагментарною [2]. Дослідження фіксує низку системних бар'єрів: невизначеність правового статусу соціального підприємства,

домінування грантового фінансування, обмежений доступ до довгострокових позикових ресурсів, слабкість механізмів вимірювання соціального впливу та дефіцит комунікації між акторами [2]. Країновий «зріз» ЕВРА демонструє, що більшість українських соціальних підприємств працюють малими командами, перебувають на стадії консолідації, мають невеликі обсяги продажів і концентруються в сегментах, пов'язаних із зайнятістю вразливих груп та наданням базових послуг [5]. Це вказує на високу соціальну релевантність сектора, але одночасно – на його економічну вразливість і залежність від зовнішньої підтримки.

Євроінтеграційний вимір формування екосистеми задає якісно нові орієнтири її інституційного дизайну. З одного боку, імплементація Угоди про асоціацію та ПВЗВТ, а також реалізація Стратегії розвитку МСП України відбуваються під наглядом ЄС і Організації економічного співробітництва та розвитку, які наполягають на дерегуляції підприємницького середовища, спрощенні процедур, розвитку інструментів фінансування та підвищенні якості інституцій державної підтримки бізнесу [3]. З іншого боку, Європейська комісія в Плані дій для соціальної економіки (Social Economy Action Plan) окреслює бачення соціальної економіки як простору, де кооперативи, асоціації, фонди, взаємні товариства та соціальні підприємства інтегруються у загальні політики зайнятості, інновацій, регіонального розвитку та зеленої трансформації [4]. Отже, приведення української екосистеми у відповідність до європейської моделі передбачає не лише «латання прогалин» у чинному регулюванні, а й глибоку структурну перебудову механізмів взаємодії держави, ринку та громадянського суспільства.

Важливою тенденцією є поступова зміна сприйняття соціального підприємництва в європейському дискурсі від «маргінальної» форми бізнесу до одного з «ядер» нової моделі інклюзивного зростання. Аналітика Світового економічного форуму наголошує, що соціальна економіка демонструє більшу стійкість у періоди криз, зберігаючи зайнятість та підтримуючи локальні спільноти, а в умовах України – здатна відіграти ключову роль у відбудові та формуванні більш справедливої моделі розвитку [6]. У цьому контексті завданням державної політики стає не точкова підтримка окремих ініціатив, а формування середовища, у якому соціальні підприємства можуть масштабуватися, інтегруватися у ланцюги доданої вартості, залучати імпраст-інвестиції та транскордонне фінансування в рамках програм

ЄС (ESF+, InvestEU, програми європейської територіальної співпраці тощо) [3–4; 6].

Формування екосистеми соціального підприємництва в Україні доцільно розглядати як багаторівневий процес. На макрорівні йдеться про кодифікацію правового статусу соціального підприємства, інтеграцію соціальної економіки в стратегічні документи розвитку (програми відбудови, регіональні стратегії, національні плани зростання), адаптацію фіскальних, конкурсних і закупівельних режимів до практик ЄС (соціально відповідальні публічні закупівлі, пріоритет для підприємств соціальної економіки, спеціальні режими доступу до державної допомоги) [3; 4]. На мезорівні ключовими стають розвиток регіональних та міських екосистем: кластерів соціального підприємництва, центрів підтримки, бізнес-інкубаторів при університетах, спеціалізованих акселераторів, а також налагодження партнерств між громадами, місцевим бізнесом і міжнародними донорами. Нарешті, на мікрорівні необхідні програми розвитку компетенцій соціальних підприємців, інструменти вимірювання соціального впливу, менторські та нетворкінгові платформи, що дозволяють підвищити «інституційну спроможність» малих організацій бути повноцінними учасниками європейських ринків капіталу та проєктного фінансування [2; 5; 6].

Євроінтеграція посилює вимоги до прозорості, підзвітності та результативності державної підтримки соціального підприємництва. З одного боку, це створює додаткові виклики для ще слабкої екосистеми, яка історично спиралася на донорські гранти та неформальні мережі. З іншого боку – відкриває вікно можливостей для вбудовування українських інституцій підтримки соціальної економіки у загальноєвропейські мережі (Global Alliance for Social Entrepreneurship, європейські мережі impact-інвесторів, платформи обміну практиками соціальних інновацій) [4; 6]. У результаті формування екосистеми соціального підприємництва в Україні в контексті євроінтеграції слід тлумачити як процес взаємного «накладання» двох траєкторій: внутрішньої – переосмислення ролі соціальної економіки у моделі національного розвитку, та зовнішньої – поетапної інтеграції до єдиного ринку та інституційного простору ЄС.

Література:

1. Ukraine's path towards EU accession. European Commission. 2024. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/ukraines-path-towards-eu-accession_en
2. Pact. The Social Entrepreneurship Ecosystem in Ukraine: Challenges and Opportunities. Kyiv ; Washington, DC : Pact, 2018. 42 p. URL: https://pactukraine.org.ua/sites/default/files/2018-06/APEA_REPORT_eng.pdf
3. Monitoring the Implementation of Ukraine's SME Development Strategy 2017–2020. Paris: OECD, 2020. 81 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/09/monitoring-the-implementation-of-ukraine-s-sme-development-strategy-2017-2020_614b156b/d7e3878d-en.pdf
4. Building an economy that works for people: an action plan for the social economy: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2021) 778 final, 9 Dec. 2021. Brussels : European Commission, 2021. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1537&langId=en>
5. A Snapshot of the Social Entrepreneurship Ecosystem in Ukraine. Brussels: EVPA, 2021. 2 p. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/11/evpa_social_entrepreneurship_snapshot_ukraine_2021.pdf
6. Povoroznyk M., Diakova O., Bonnici F. Why the social economy is key to rebuilding Ukraine. World Economic Forum, 28.11.2022. URL: <https://www.weforum.org/stories/2022/11/why-the-social-economy-is-key-to-rebuilding-ukraine/>